

УДК 159. 923. 2

САМООЦІНКА ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ ПРОЦЕСУ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА

Пенькова О.І.,

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Київ

У статті розкрита роль самооцінки в процесі самовдосконалення особистості. Доведено, що узагальнені результати пізнання себе і емоційно-ціннісного ставлення до себе втілюються у відповідну самооцінку, яка включається у регуляцію поведінки особистості як один із визначальних аспектів. В результаті експериментального дослідження виокремлені рівні формування самооцінки підлітків і старшокласників, надана їх кількісна та якісна характеристика, яка доводить необхідність аналізу самооцінки у нерозривній єдності процесів самопізнання, емоційно-ціннісного ставлення особистості до себе і саморегуляції.

Ключові слова: самосвідомість, самооцінка, самовдосконалення, самопізнання, саморегуляція, поведінка, пізнання.

Постановка проблеми. Потреба у дослідженні самооцінки підлітків і юнаків є вельми актуальною, оскільки саме в цей період у дітей відбуваються інтенсивні гормональні і тілесні зміни, розвиваються когнітивна і емоційна сфери психіки, реконструюються взаємини з батьками і ровесниками, формується Я-ідентичність, здійснюється довільна регуляція поведінки тощо.

Про необхідність дослідження цього питання висловлюються психологи, педагоги, батьки, громадськість та ін. У багатьох психологічних дослідженнях (Божович Л.І. [3] , Боришевський М.Й. [4], Сердюк Л.З. [13], Харламенкова Н.Є. [15]) даний вік характеризується наявністю суперечливих тенденцій соціального та особистісного розвитку індивіда.

Важливим завданням нашого дослідження є аналіз ролі самооцінки підлітків і старшокласників у процесі самовдосконалення.

Самовдосконалення – процес, в результаті якого відбувається системна трансформація індивіда. У літературних джерелах з досліджуваної проблеми дане поняття розглядається як продукт самосвідомості або як компонент уявлень про себе. Більшість психологів трактує дане явище як складну багаторівневу систему. Процес усвідомлення себе відбувається у єдності когнітивної оцінки своїх можливостей, досягнень та емоційних реакцій, переживань з приводу цієї оцінки, тобто самоставлення, яке органічно пов'язане з самопізнанням і є його емоційно-особистісною складовою.

У процесі розвитку свідомості і самосвідомості, – зазначає Костюк Г.С., – в особистості закономірно з'являється прагнення до самовиховання. Будучи похідним стосовно виховання і суспільних обставин життя, воно включається у процес розвитку особистості як важливий внутрішній фактор. Самовиховання виявляється через дії особистості, які спрямовані на вироблення якостей, що відповідають її ідеалам, життєвій меті, вимогам до себе. Збігаючись з метою виховання, воно створює найсприятливіші умови для успішного формування позитивних рис особистості відповідно до ідеалів і вимог нашого суспільства. Індивід починає працювати над собою. Ця робота – не просто самоаналіз, а вдосконалення себе завдяки власній діяльності, особливо учінню і праці, кращому виконанню своїх обов'язків. Людина розвиває свої здібності, формуючи свій характер, намагається нести відповідальність за своє майбутнє, активно змінювати умови, обставини свого життя і розвитку [10, с. 180].

Усвідомлюючи свої досягнення і недоліки, – наголошував Костюк Г.С., – особистість виявляє прагнення до самовдосконалення, до самоосвіти, створюючи нові цінності, вона сама особистісно зростає, стає суб'єктом власного розвитку [10].

Розвиток самооцінки, в свою чергу, пов'язаний зі здатністю особистості адекватно сприймати себе і навколишній світ, вміти адаптуватися у незвичних ситуаціях, швидко розв'язувати відповідальні завдання.

У психологічних роботах проблемам самооінки приділяється значна увага (Ананьєв Б.Г. [1], Божович Л.І. [3], Кон І.С. [9], Столін В.В. [14], Чеснокова І.І. [16], Шорохова К.В. [17]). В зарубіжній психології дане питання вивчали: Р. Бернс [2], У. Джемс [7], К. Роджерс [12] та інші. Предметом нашого аналізу стануть роботи, у яких підкреслюється оцінний аспект проблеми. Дані дослідження акцентують увагу на розвитку самоставлення та самооінювання, що дозволяє аналізувати процес самосвідомості як динамічне утворення психіки, яке перебуває у постійному русі в онтогенезі.

Розгляд самопізнання, як процесу, дозволяє простежити його внутрішні складові, емоційно-ціннісне ставлення до себе і саморегуляцію, що загалом пливає на детермінацію поведінки. Чеснокова І.І. зазначає, що самопізнання у психічній діяльності особистості виступає як особливо складний процес опосередкованого пізнання себе, розгорнений у часі, пов'язаний з рухом від поодиноких ситуативних образів через інтеграцію подібних численних образів у цілісне утворення – з поняття свого власного «Я» як суб'єкта відмінного від інших суб'єктів. Багатоступінчастий і складний процес самопізнання необхідно поєднаний з різноманітними переживаннями, які надалі також узагальнюються в емоційно-ціннісне ставлення особистості до себе. Узагальнені результати пізнання себе і емоційно-ціннісного ставлення до себе закріплюються у відповідну самооінку, яка включається в регуляцію поведінки особистості як один із визначальних моментів. Самооінка виступає як результат розвитку самоставлення і самопізнання, як єдність знання людиною самої себе і ставлення до себе, як відповідний вид або рівень розвитку самоставлення. Вона являє собою особливе утворення, яке є результатом розвитку самоставлення і роботи самопізнання, але в той же час вона не зводиться до жодного з цих компонентів [16].

Ряд дослідників репрезентують самооінку як утворення, яке має емоційний і когнітивний компоненти. Проте дане трактування самооінки не розкриває якісної своєрідності єдності самопізнання і самоставлення.

Як зазначає Кон І.С., – наші самооінки – це своєрідні когнітивні схеми, які узагальнюють минулий досвід особистості і організують, структурують нову інформацію відносно даного аспекту «Я». Людина, що задумується про будь-яку свою якість (наприклад, наскільки вона самостійна), володіє більш детальною інформацією з цього приводу, закріплює свої судження фактами з минулого досвіду і точніше передбачає свою майбутню поведінку у даному сенсі, ніж та, яка про це не замислювалась. Однак самооінка, особливо коли мова йде про здібності і потенційні можливості особистості, являє собою не просто пізнавальний акт, але й виражає відповідний рівень домагань. А він залежить від безлічі умов. Неоднозначні і критерії самооінок. Індивід оцінює себе двома шляхами: 1) шляхом співставлення рівня своїх домагань з об'єктивними результатами власної діяльності та 2) шляхом порівняння себе з іншими людьми [9, с. 62].

Столін В.В. [14] розрізняє в образі-Я знання, уявлення про себе (також і у формі оцінки виявлення тих чи інших рис) і емоційно-ціннісне ставлення як відносно стійке почуття, переживання. Самоставлення складають три вісі: «симпатія – антипатія», «повага – неповага», «близькість – ізоляція». На нашу думку, у концепції Століна В.В. самооінка входить до двох компонентів – Я – образ і самоставлення.

У своїх дослідженнях Пантілеев С.Р. [11] чітко визначив роль і місце самооінки в структурі самосвідомості. Самооінка не входить у систему емоційно-ціннісного ставлення, а становить особливе утворення. На думку автора, принципова різниця між самооінкою і емоційним самоставленням полягає у відмінності основ цих видів оцінювання. Механізмом самооінки є соціальне порівняння чи порівняння з нормою, еталоном, тобто відображення суб'єкт-суб'єктних відносин переваг. Механізм самоставлення – відображення відносин і переваг всередині системи «Я – Я», де «Я» порівнюється з «іншим в собі». Самооінка, за Пантілеевим С.Р., в більшій мірі зазнає дії захисних механізмів, більш залежна від успіхів та невдач. Система самооінок визначається можливостями успішної реалізації діяльностей, які спонукаються мотивами-стимулами.

Бороздіна Л.В. [5] розглядає самооцінку як спеціальну функцію самосвідомості, яка не зводиться до жодного з її елементів, ні до когнітивного, ні до емоційного. Образ Я фіксує знання суб'єкта про себе, це комплекс відомостей даної людини про неї саму, який відповідає на питання: що Я маю, чим Я володію? Самооцінка, на думку Бороздіної Л.В., це наявність критичної позиції індивіда стосовно того, чим він володіє, але це не констатація наявного потенціалу, а саме його оцінка з точки зору відповідної системи цінностей, тому самооцінка відповідає на питання: не що Я маю, а чого це варте, що це означає? Природа самооцінки полягає в усвідомленні особистістю, чим є для неї те чи інше знання про себе, в усвідомленні її значущості для себе, за яким завжди стоїть відповідна система цінностей.

Як зазначали у своїх працях Галкіна Т.В. [6], Захарова А.В. [8], Чеснокова І.І. [16], основна функція самооцінки у психічному житті особистості полягає в тому, що вона виступає необхідною умовою, основним внутрішнім важелем самореалізації поведінки і діяльності. Через включення самооцінки в структуру мотивації діяльності особистість здійснює безперервне співвідношення своїх можливостей, внутрішніх психологічних резервів з метою і засобами діяльності. Вища форма саморегуляції на основі самооцінки полягає у творчому ставленні до власної особистості – у бажанні змінити, удосконалити себе.

Галкіна Т.В. [6] виокремлює наступні функції самооцінки: прогностична, актуальна і ретроспективна.

Функція прогностичної самооцінки полягає в оцінці суб'єктом своїх можливостей, визначенні свого ставлення до них. Вона актуалізується до початку діяльності. Функція актуальної самооцінки виявляється в оцінці і побудованій на ній корекції виконавчих дій у ході розгортання діяльності. Функція ретроспективної самооцінки полягає в оцінці суб'єктом досягнутих рівнів розвитку, результатів діяльності, наслідків вчинків тощо. Вона бере участь у визначенні суб'єктом перспектив свого розвитку, оскільки в ході її актуалізації він відмічає як позитивні, так і негативні сторони своєї діяльності і особистості. Всі три види (функції) самооцінки тісно пов'язані між собою; в реальній діяльності самооцінювання постійно спостерігаються їх взаємопереходи і взаємопроникнення.

Психологічна наука виокремлює різні види самооцінок. При адекватній самооцінці суб'єкт правильно співвідносить свої можливості і здібності, ставиться до себе досить критично, намагається реально оцінювати свої невдачі і успіхи, ставить перед собою реальні завдання.

У людини з неадекватно завищеною самооцінкою виникає неправильне уявлення про себе, ідеалізований образ своєї особистості і можливостей, власної цінності для оточуючих, для спільної справи. У таких випадках людина здатна ігнорувати невдачі заради звичної високої оцінки самої себе, своїх вчинків і справ. Невдачі вона розглядає як наслідок несприятливих обставин, які ніяким чином не залежать від власних дій.

Проблема розвитку самооцінки традиційно співвідноситься з такими факторами як спілкування з оточуючими і власна активність індивіда. Вважаючи самооцінку найбільш складним компонентом свідомої діяльності дитини, Ананьєв Б.Г. [1] зазначав, що її вихідні форми є прямим відображенням оцінок дорослих, а справжня самооцінка з'являється тоді, коли вона наповнюється новим змістом, завдяки особистій участі дитини в її виробленні.

Мета дослідження полягала у з'ясуванні взаємозв'язку між самовдосконаленням та самооцінкою школярів. Для реалізації поставлених завдань ми застосували анкету для визначення самооцінки, у якій просили підлітків і старшокласників (досліджувані – учні 8, 11 класів СЗШ № 184 м. Києва) оцінити ступінь наявності в себе поданих характеристик, які стосуються процесу самовдосконалення особистості. Наводимо їх для прикладу: *цінності, пов'язані з оцінкою зовнішності, соціально-комунікативні цінності, матеріальні цінності, цінності самореалізації, морально-етичні і естетичні цінності.*

Читаючи даний список, учні повинні були оцінити міру наявності у себе цих якостей і записати у графу анкети за шестибальною шкалою. Отримані результати зіставлялися з рейтингом вчителів. Показником адекватності самооцінки була міра її відповідності результатам об'єктивної оцінки.

Аналіз відповідей досліджуваних дозволив графічно продемонструвати динаміку показників самооцінки та презентувати її на малюнку 1.

Розглянемо, як розподіляються одержані експериментальні дані відповідно до рівнів самооцінки. Найбільший відсоток в усіх класах становлять відповіді, що відносяться до 1 (високого) рівня (8 кл. – 54%; 11 кл. – 60%).

Високий рівень – повне розуміння сутності основних ознак поняття «самовдосконалення особистості», позитивне власне ставлення до тих обов'язків, які з нього випливають, звичка діяти згідно з цими цінностями у житті. Особистість розвивається досить гармонійно. Самооцінка дітей є реалістичною: вони оцінюють позитивно означені цінності. Школярам, що перебувають на цьому рівні, властивий не лише високий ступінь усвідомлення, розуміння ціннісних норм, але й висока здатність до саморегуляції відповідно з внутрішньо прийнятими моральними настановленнями. На даному рівні поступово у учнів виникає узагальнений образ Я: через самосприйняття, самоспостереження і самоаналіз. Школярі з високим рівнем самооцінки знають свою мету і цінності, дивляться оптимістично у майбутнє, беруть на себе відповідальність за результати власної діяльності, не виокремлюють себе поміж інших, не бояться своїх почуттів і здатні відстоювати їх тощо. Представники даного рівня приймають активну участь у житті суспільства, школи, мають досвід соціальних взаємин як у шкільному колективі, так і в сім'ї.

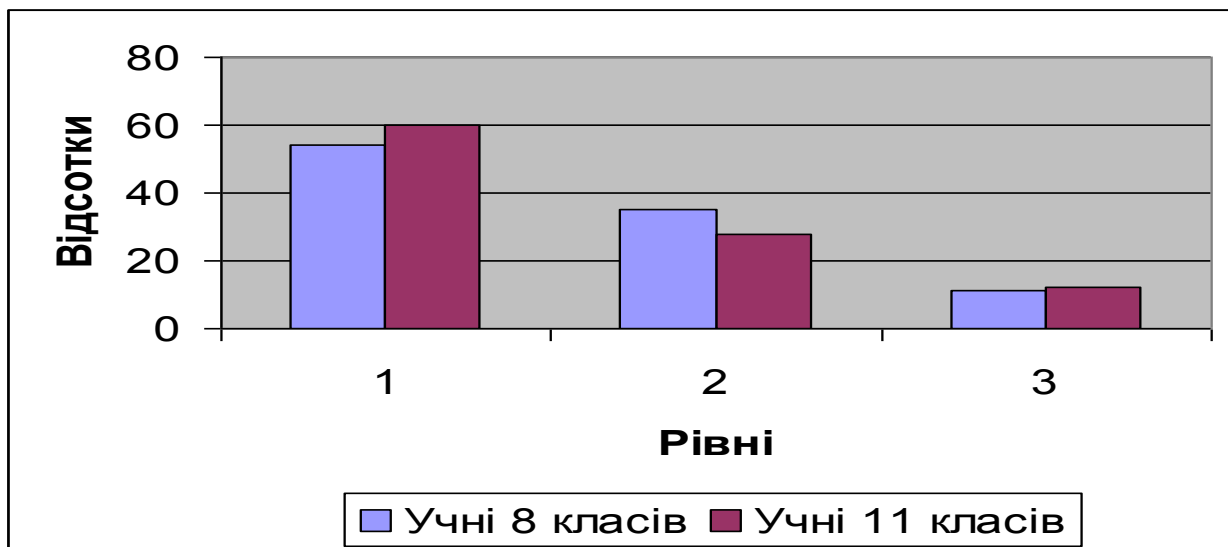

Рис.1. Кількісні показники (у %) розподілу рівнів самооцінки учнів 8 та 11 класів

Що стосується відповідей 2 (середнього) рівня, то у учнів 8 класів відсоток дещо вищий і становить 35%, у 11 класах – 28%.

Середній рівень – неглибоке, часткове розуміння сутності відповідних ознак, нестійке або індиферентне ставлення до цього поняття. Слабка самооцінка призводить до того, що учень переоцінює або недооцінює себе, а рівень його домагань не відповідає рівню фактичних досягнень. В той же час спостерігається ріст пізнавальних можливостей школяра, підвищення уваги до свого Я і здатності до самоспостереження. У дитини з'являється бажання до самозмін, до пошуку зразків для наслідування. Порівняння себе з іншими – важливий механізм розвитку самооцінки особистості. На даному етапі диференціюється зміст оцінки, ускладнюється її структура, зростає критичність по відношенню до себе. Становлення самооцінки характеризується ланкою протиріч: у одних сферах зростає її стабільність, в інших навпаки; в той же час зростання самокритичності межує з невпевненістю і конфліктністю з однолітками і дорослими. Такі протиріччя призводять до нестійкої самооцінки.

В експерименті визначилась приблизно однакова частка досліджуваних з 3 (низьким) рівнем самооцінки (8 кл. – 11%, 11 кл. – 12%).

Низький рівень – нерозуміння учнем суті найважливіших характеристик поняття «самовдосконалення особистості», або ж негативне ставлення до нього. Характеризується майже

повною відсутністю у розумінні дітей цінностей самовдосконалення. Критерії оцінок неадекватні. Індивідуальні відповіді не аргументовані, оцінні ставлення до засвоєваних знань (понять, оцінок, норм) ще не стали регуляторами їх свідомості і поведінки. Учні, що відносяться до даної категорії, не здатні до саморегуляції. У них спостерігається низький взаємозв'язок між емоційними, раціональними проявами поведінки і рівнем вияву переконань у вчинках. Самооцінка характеризується ситуативністю, залежністю від зовнішніх факторів. Такі школярі легко піддаються негативним впливам соціуму, відзначаються низькою самокритичністю, невмінням прогнозувати результати своїх негативних вчинків, їм важко протистояти власним егоїстичним намірам тощо.

Ми співставили отримані результати з рейтингом учителів. Це дало змогу стверджувати, що виокремлені рівні самооцінок у наших досліджуваних не слід розглядати як протилежності. Якщо учні не приписують собі високих балів, це не означає, що вони сприймають себе як некомпетентних, нічого не вартих. Те ж саме стосується і середніх балів. Їх низькі і середні бали – не абсолютні. Вони відносні стосовно учнів з високим рівнем самооцінки. Можливо, низька самооцінка є реалістичною: досліджувані об'єктивно оцінюють свої можливості. Крім того, учні з низькою самооцінкою недостатньо добре себе знають, їх уявлення про себе невизначені, вони невпевнені, залежні від обставин, оцінок інших людей, вони постійно потребують допомоги. З точки зору деяких авторів, у учнів з низькою самооцінкою спостерігається велика розбіжність між Я реальним і Я ідеальним, яка об'єктивно сприймається як неможливість для подолання цього явища, в той час як досліджуваних з високою самооцінкою характеризує незначний розрив між цими рівнями Я. Аналіз особливостей низької самооцінки свідчить про те, що учням важко виконувати свої обов'язки. Там, де потрібно приймати самостійне рішення, вони діють не кращим чином, не намагаються досягти успіху, підвищити свою самооцінку.

Висновки. Отже, самооцінка є центральним утворенням у процесі самовдосконалення особистості. Основна її функція у психічній діяльності полягає в тому, що вона є необхідною умовою саморегуляції поведінки. Вища форма саморегуляції – творче ставлення до власної особистості, намагання змінити, покращити себе. Формування самооцінки пов'язане з особливостями взаємин учня з навколишнім світом. З зростанням інтелектуального розвитку дитина із оцінок оточуючих постійно виокремлює критерії і способи оцінювання інших і переносить їх на себе, що складає основний механізм розвитку самооцінки у підлітковому віці. Становлення останньої в юнацькому віці пов'язане з появою таких якостей, як компетентність, почуття власної гідності, впевненість у собі тощо.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Б.Г. Ананьев // – Л.: ЛГУ, 1968. – 338 с.
2. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс // М.: Прогресс, 1986.
3. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович // – М.: Просвещение, 1968. – 464с.
4. Боришевський М.Й. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності: / М.Й. Боришевський / Монографія. – К.: Академвидав, 2010. – 416с.
5. Бороздина Л.В. Что такое самооценка? / Л.В. Бороздина // Психологический журнал. 1992. Т.13. № 4. С. 99-100.
6. Галкина Т.В. Самооценка как процесс решения задач: системный подход / Т.В. Галкина // – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2011.- 399 с.
7. Джемс У. Личность // Психология самосознания: Хрестоматия / У. Джемс // Самара: «БАХРАХ-М», 2000. С. 7-44.
8. Захарова А.В. Генезис самооценки / А.В. Захарова // Автореф. дис.... докт. психол. наук. М., 1989.
9. Кон И.С. От самооценки – к «образу Я» / И.С. Кон // Психология самосознания. Хрестоматия.- Самара: Издательский Дом «Бахрах-М», 2003. – С. 57-74.
10. Костюк, Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Рад. школа, 1989. – 608 с.

11. Пантїлеєв С.Р. Самоотношение / С.Р. Пантїлеєв // Психология самосознания. Хрестоматия.- Самара: Издательский Дом «Бахрах-М», 2003. – С.208-229.
12. Роджерс К. Вчитися бути вільним / К. Роджерс // Гуманістична психологія: Антологія в 3-х т. / За ред. Р. Трача і Г. Балла. – Т. 1. – К., 2001.
13. Сердюк, Л. З. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій студентської молоді / Л. З. Сердюк // Освіта регіону. – №2, 2012. – К. : Університет «Україна». – С.311-317.
14. Столин В.В. Самосознание личности / В.В. Столин // – М.: Изд-во МГУ, 1983. – 286с.
15. Харламенкова Н.Е. Самоутверждение подростка / Н.Е. Харламенкова. – М., 2007. - 384с.
16. Чеснокова И.И. Проблемы самосознания в психологии / И.И. Чеснокова // - М: Наука, 1977.
17. Шорохова Е.В. Проблемы «Я» и самосознание / Е.В. Шорохова // Проблемы сознания. Материалы симпозиума.- М., 1966. – С. 217-228.

REFERENCE

1. Anan'ev B.G. Chelovek kak predmet poznaniya / B.G. Anan'ev // – L.: LGU, 1968. – 338 s.
2. Berns R. Razvitiye Ja-koncepcii i vospitanie / R. Berns // М.: Progress, 1986.
3. Bozhovich L. I. Lichnost' i ee formirovaniye v detskom vozrastе / L.I. Bozhovich // – М.: Prosveshhenie, 1968. – 464s.
4. Borishevs'kij M.J. Doroga do sebe: Vid osnov sub'ektnosti do vershin duhovnosti: / M.J. Borishevs'kij / Monografija. – К.: Akademvidav, 2010. – 416s.
5. Borozdina L.V. Chto takoe samoocenka? / L.V. Borozdina // Psihologicheskij zhurnal. 1992. T.13. № 4. S. 99-100.
6. Galkina T.V. Samoocenka kak process resheniya zadach: sistemnyj podhod / T.V. Galkina // – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2011.- 399 s.
7. Dzhems U. Lichnost' // Psihologiya samosoznaniya: Hrestomatija / U. Dzhems // Samara: «BAHRAH-M», 2000. S. 7-44.
8. Zaharova A.V. Genezis samoocenki / A.V. Zaharova // Avtoref. dis.... dokt. psihol. nauk. М., 1989.
9. Kon I.S. Ot samoocenki – k «obrazu Ja» / I.S. Kon // Psihologiya samosoznaniya. Hrestomatija.- Samara: Izdatel'skij Dom «Bahrah-M», 2003. – S. 57-74.
10. Kostjuk, G. S. Navchal'no-vihovnij proces i psihichnij rozvitok osobistosti / G. S. Kostjuk. – К. : Rad. shkola, 1989. – 608 s.
11. Pantileev S.R. Samootnoshenie / S.R. Pantileev // Psihologiya samosoznaniya. Hrestomatija.- Samara: Izdatel'skij Dom «Bahrah-M», 2003. – S.208-229.
12. Rodzhers K. Vchitisya buti vil'nim / K. Rodzhers // Gumanistichna psihologiya: Antologija v Z-h t. / Za red. R. Tracha i G. Balla. – Т. 1. – К., 2001.
13. Serdjuk, L. Z. Psihologichni osoblivosti cinnisnih orientacij students'koї molodi / L. Z. Serdjuk // Osvita regionu. – №2, 2012. – К.:Universitet «Ukraina». – S.311-317.
14. Stolin V.V. Samosoznanie lichnosti / V.V. Stolin // – М.: Изд-во МГУ, 1983. – 286с.
15. Harlamenkova N.E. Samoutverzhdenie podrostka / N.E. Harlamenkova. – М., 2007. - 384s.
16. Chesnokova I.I. Problemy samosoznaniya v psihologii / I.I. Chesnokova // - М: Nauka, 1977.
17. Shorohova E.V. Problemy «Ja» i samosoznanie / E.V. Shorohova // Problemy soznaniya. Materialy simpoziuma.- М., 1966. – S. 217-228.

Е.И. Пенькова «Самооценка как фактор становления процесса самосовершенствования личности школьника»

В статье раскрыта роль самооценки в процессе самосовершенствования личности. Доказано, что обобщенные результаты познания себя и эмоционально-ценностного отношения к себе воплощаются в соответствующую самооценку, которая включается в регуляцию поведения личности как один из определяющих аспектов. В ходе экспериментального исследования выделены урени формирования самооценки у подростков и старшеклассников, представлена их количественная и качественная характеристика, доказывающая необходимость анализа самооценки в неразрывном единстве процессов самопознания, эмоционально-ценностного отношения личности к себе и саморегуляции.

Ключевые слова: самосознание, самооценка, самосовершенствование, самопознание, саморегуляция, поведение, познание.

О. Penkova "Self-esteem as a factor of the process of the pupil's personal self-improvement"

In the article the role of self-esteem in the process of self-improvement personality is observed. It is proved that the generalized results of self-knowledge and emotional-evaluative attitude to himself embodied in appropriate self-esteem, which is included in the regulation of a person's behavior as one of the defining aspects. During the new experimental study highlighted drop formation of self-esteem in adolescents and high school students, and presented their quantitative and qualitative characteristics which prove the necessity of self-assessment analysis in the inseparable unity of the processes of self-knowledge, emotional-value relationship of the individual to himself and self-regulation.

Key words: self-awareness, self-esteem, self-improvement, self-knowledge, self-regulation, behavior, cognition.

УДК: 378:159.9-047.22

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ **Перегончук Н.В.**

Розглядається важлива та актуальна проблема розвитку професійної компетентності майбутніх психологів в умовах глобалізації освіти. Визначено, що формування професійної компетентності майбутніх психологів в умовах глобалізації освіти можливе за реалізації таких основних положень: впровадження сучасних комп'ютерних та інформаційних технологій навчання, нових ефективних форм і методів організації всього навчального виховного процесу; формування кваліфікованої робочої сили, яка підтримується міжнародним документом на відповідність кваліфікації; використання ефективних форм навчання, зокрема, дистанційного навчання; використання як традиційних, так і нетрадиційних методів викладання, а також впровадження системи постійної підготовки та перепідготовки фахівців.

Ключові слова: професійна компетентність майбутніх психологів, глобалізація освіти, професійні компетенції, умови формування професійної компетентності майбутнього психолога.

Постановка наукової проблеми. Підвищення якості професійної підготовки фахівців зумовлено, з одного боку, інтеграцією системи освіти України у світовий освітній простір на засадах, визначених Болонською декларацією, з іншого, потребами сучасного ринку праці у фахівцях, особистісні якості яких відповідають загальнолюдським і національно-культурним цінностям у поєднанні з високим рівнем професійної компетентності.

Сьогодні висуваються нові вимоги до якості професійної підготовки фахівців, здатних ефективно працювати в умовах соціальних трансформацій, коли підсилюється вплив на людину різних стресогенних факторів, таких, як збільшення темпу сучасного життя та обсягу отриманої інформації, віртуалізація суспільства, зростання ситуацій невизначеності як у професійному середовищі, так і в повсякденному житті. Виняткової ваги набуває у зв'язку з цим не лише професія психолога, а й його професійна компетентність, самостійність, соціальна та професійна відповідальність, конкурентноздатність, здатність (готовність) в мінімальний термін адаптуватися й ефективно здійснювати професійні дії в складних умовах. Важливу роль при виконанні функціональних обов'язків психолога відіграють показники комунікабельності та високої психологічної культури, творчого підходу до діяльності, готовності до постійного професійного зростання, здатності до співпраці тощо. Таким чином, формування професійної компетентності майбутніх психологів, з одного боку, є однією з умов їхньої успішної навчальної та подальшої професійної діяльності, а з іншого – запорукою ефективного соціально-економічного розвитку країни.

Аналіз попередніх досліджень. У сучасному науковому дискурсі професійна компетентність майбутніх фахівців розглядається у багатьох працях як вітчизняних так і